

УДК 331.001

Боцян Т.В.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Житомирський державний університет ім. Івана Франка

Левчук Е.П.

магістр

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

ВПЛИВ ВИДАТКІВ НА ОСВІТУ НА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Анотація. В статті зроблено спробу визначити взаємозв'язок видатків на освіту та рівня розвитку людського потенціалу. Ми намагались з'ясувати, чи правдивою є теза про те, що зменшення державних видатків на освіту пов'язана зі зниженням її якості. В результаті проведеного дослідження (використання методу найменших квадратів в програмі Gretl) на підставі даних за період з 2000 по 2013 рр. встановлено, що видатки на освіту не впливають на індекс людського потенціалу в Україні.

Ключові слова: освіта, видатки на освіту, індекс людського розвитку, людський потенціал, людський капітал

ВЛИЯНИЕ ЗАТРАТ НА ОБРАЗОВАНИЕ НА РАЗВИТИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТРАНЫ: ОПЫТ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье совершено попытку определить взаимосвязь затрат на образование и уровня развития человеческого потенциала. Мы определяли достоверность тезиса о том, что уменьшение государственных затрат на образование связано со снижением его качества. В результате проведенного исследования (использование метода наименьших квадратов в программе Gretl) на основе данных за период с 2000 по 2013 г. установлено, что затраты на образование не влияют на индекс человеческого потенциала в Украине.

Ключевые слова: образование, затраты на образование, индекс человеческого развития, человеческий потенциал, человеческий капитал.

THE IMPACT OF EXPENDITURES FOR THE EDUCATION ON THE HUMAN DEVELOPMENT POTENTIAL OF THE COUNTRY: EXPERIENCE OF THE UKRAINE

Abstract. The attempt to define the relation of education expenditures and the level of human development potential was made in the article. We tried to find out whether the thesis that reduction of government expenditures for the education is associated with reducing of its quality is true. The study (using the OLS in Gretl) based on data for the period from 2000 to 2013 found that spending on education does not affect the index of human development in Ukraine.

Keywords: education, expenses for education, index of human development, human potential, human capital.

Вступ. Соціально-економічний розвиток держави визначається основним ресурсом суспільства – людським потенціалом. Людський потенціал – це сукупні можливості окремої людини або населення країни, регіону, іншої спільноти до економічної, соціальної діяльності та до власного розвитку [1, с. 38]. Нові вимоги до знань і навичок на ринку праці призводять до розвитку людського потенціалу, що проявляється через необхідність наявності у працівника високого професіоналізму, здатності розвиватись, самовдосконалюватись, творчо підходити до виконання поставлених завдань, постійно вчитися.

Людський потенціал є основою концепції людського розвитку, яка була сформована наприкінці 80-х років ХХ століття і діє до тепер. Від рівня реалізації людського потенціалу залежать результати економічного зростання країни, проте вони неможливі без відповідних інвестиційних вкладень.

Поняття «інвестування у людський капітал» посприяло виникненню численних методів оцінки його обсягу, економічної ефективності тощо. Трактування витрат на освіту, охорону здоров'я та інші аналогічні цілі, як витрат інвестиційного типу відкрило нові перспективи в дослідження обґрунтованості таких витрат. Виникла необхідність виміру не тільки обсягу вкладень, але й акумульованого людського капіталу за рахунок цих вкладень.

Основна маса досліджень в цьому питанні припадає на сферу економіки освіти та підготовки кадрів. Традиційно розвиток освіти в Україні є пріоритетом держави, відповідно зменшення державних видатків на освіту пов'язують зі зниженням її якості. Низька якість освіти в свою чергу впливатиме на низький рівень розвитку людського потенціалу. Зниження рівня останнього призведе до зменшення економічного зростання, що унеможливить збільшення видатків і т.д. Питання полягає в тому як розірвати це замкнене коло, адже очевидно, що в наступні роки в Україні збільшувати видатки на освіту економічно неможливо.

Необхідність розробки шляхів розвитку людського потенціалу України з врахуванням обмеженого фінансування витрат на освіту обумовлює актуальність дослідження взаємозв'язку видатків на освіту та розвитку людського потенціалу.

Постановка завдання. Ставлячи питання дослідження перш за все визначимо, що в рамках даного дослідження ми будемо ототожнювати поняття «людський потенціал» і «людський капітал», виходячи з того, що дослідження еволюції капіталу від давнини до першої половини ХХ ст. показують, що існують чотири підходи до його трактування: суспільна категорія, що базується а суспільно-соціальних взаємовідносинах і господарських формах; ресурс, що створює вартість; відокремлення поняття «капітал» від власника і об'єднання його з підприємством; фактор виробництва, що є основою створення доходів [2, с. 5-6].

Така різноманітність підходів обумовлює відсутність єдиного трактування капіталу в економіці, фінансах та бухгалтерському обліку. Не претендуючи на об'єднання підходів, але віддаючи перевагу визначенню капіталу в бухгалтерському обліку, ми під ним розумітимемо накопичені ресурси, які повністю контролюються власником капіталу, що були отримані в результаті минулих подій і, як очікується, принесуть вигоди в майбутньому без врахування зобов'язань. Таке наше бачення не суперечить IFRS [3, с.17] та принципам фінансового менеджменту [4, с. 19], але одночасно уособлює в капіталі потенціал розвитку.

Видатки на освіту по суті є інвестиціями в людський капітал. Саме тому ставлячи питання про проведення їх дослідження найпростішим видається використання економічного підходу.

Інвестування в людський капітал ґрунтується на тих же принципах раціональної економічної поведінки, що й в інших видах підприємницької діяльності. З економічної точки зору інвестиції обґрунтовані лише у тому випадку, коли вони характеризуються достатньо високим рівнем окупності. В протилежному випадку кошти доцільніше спрямовувати на здійснення інших, більш прибуткових інвестиційних проектів, або ж витратити на поточні цілі.

В Україні на підставі даних за 2011 рік було розраховано рівень рентабельності інвестицій в людину [5, с. 184-185] (дослідження проводились основі даних про рівень ВВП в розрахунку на одну особу працездатного віку, середньої заробітної плати та загальних соціальних виплат держави особі від народження і до кінця життя). За даними дослідження він становить 306,8 %, тобто «інвестиції в людський капітал у розрахунку на одну особу втричі окупаються створеною нею валовою доданою вартістю», що дає автору можливість зробити висновок, що створення і розвиток людського капіталу економічно і соціально вигідні. Проте ми вважаємо такий утилітаристичний підхід неетичним та соціально невиправданим. Більш детально цю тему розглянуто раніше [6, 7]. Щоб подолати дилему утилітаризму, у питання визначення ефективності інвестицій в людський капітал, показником розвитку людського капіталу має виступати індекс людського розвитку, оскільки цей показник визначає одночасно як вкладення в людський капітал так і рівень його розвитку.

Індекс людського розвитку ПРООН (ІЛР) розраховується щорічно для 187 країн світу і визначається експертами ООН спільно з групою незалежних міжнародних дослідників, які використовують, поряд з аналітичними розробками, статистичні дані різних міжнародних організацій. Індекс публікується у спеціальній серії доповідей ООН про людський розвиток. Методологія розрахунку ІЛР ґрунтується на мінімальному наборі показників, за якими можна зібрати достовірні порівняльні дані в усіх країнах світу. Ці показники періодично переглядаються, з метою вдосконалення, проте ключові виміри людського розвитку залишаються незмінними з 1990 року. ІЛР вимірює досягнення країни з 3-х позицій: 1) ВВП на одну особу в доларах США за паритетами купівельної спроможності; 2) середня очікувана тривалість життя; 3) рівень освіченості дорослого населення, та коефіцієнт тих, хто отримує освіту у початкових, середніх та вищих навчальних закладах. Ці виміри стандартизуються у вигляді числових значень від 0 до 1, середнє геометричне яких являє собою інтегральний показник ІЛР також зі значеннями від 0 до 1. [8, с. 150]

$$ІЛП = \frac{Іlife + Іeduc + Іinc}{3}$$

де: I_{life} - індекс тривалості життя;

I_{educ} - індекс рівня освіти;

I_{inc} - індекс ВВП на душу населення.

Отже, ІЛР в рамках даного дослідження розглядатиметься як показник розвитку людського капіталу. Крім того, ми відійдемо від традиційного підходу до вивчення рівня рентабельності інвестицій в людський капітал, оскільки на даний показник впливає ряд інших демографічних і економічних факторів (інтенсивність трудової еміграції працездатного населення, темпи відтворення населення, погіршення показників здоров'я людей усіх вікових, старіння населення). Зосередимо увагу лише на вивченні взаємозв'язку витрат на освіту та розвитку людського потенціалу.

Таким чином, *метою нашого дослідження* є визначення взаємозв'язку витрат на освіту та рівня розвитку людського потенціалу, що визначається ІЛП. Якщо такий зв'язок є тісним і прямим, то без додаткового залучення державних коштів в освіту Україні годі сподіватись на подальший економічний розвиток, якщо ж зв'язок є не тісним, то економічний розвиток не буде на пряму залежати від витрат бюджету в освіту і інвестиції в освіту в такому випадку можуть здійснюватись за рахунок недержавних джерел фінансування. Тобто, *гіпотеза даної роботи є наступною*: "Державні витрати на освіту суттєво впливають на людський потенціал країни".

Обмеженість даного дослідження. Розуміючи, що кількісні показники державних витрат на освіту не вказують на доцільність їх використання, вважаємо, що обмеженість даного дослідження полягає саме в відсутності якісної складової використання витрат. Дана проблема є актуальною для більшості загальнометодологічних концепцій, що використовуються для оцінки суспільного прогресу у різних країнах. Саме тому концепції передбачають два типи оцінки суспільного прогресу: кількісний рівень і якість показника. Ми зосереджуємо увагу лише на кількісному рівні.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Сучасна наука виявляє помітну зацікавленість до тенденцій, що формуються відносно інвестицій у людський капітал. Без постійного й вагомого інвестування неможливо говорити про економічний розвиток та на більш високий рівень розвитку суспільства в цілому. Необхідність витрат на освіту для розвитку людського потенціалу підтверджується і відповідними дослідженнями. Вперше термін «інвестиції в людину» запропонував в 1961 р. Т. Шульц, проте першим, хто підняв питання економічної ефективності освіти, як фактору впливу на людський капітал був Г. Беккер. Він розробив модель теорії людського капіталу, та розрахувавши економічну ефективність освіти, виділив відмінність між спеціальними і загальними інвестиціями у людину. Це дозволило йому розробити індекс людського потенціалу [9, с. 8-9]. Серед вітчизняних авторів дослідженню людського капіталу та трудового потенціалу відзначити роботи Д. Богині, яка вважає, що формування людського капіталу – «...процес створення продуктивних здібностей людини за допомогою інвестицій у конкретні процеси її життєдіяльності. При цьому інвестування здійснюється двояко: як вкладення фінансових коштів і ресурсів і як витрати часу та сили» [10, с. 42].

Слід зазначити, що вітчизняні дослідники під людським капіталом розуміють людський потенціал, ресурсний потенціал, інтелектуальний потенціал, а також трудовий потенціал. О. Грішнова характеризує трудовий потенціал як «інтегральну динамічну систему, яка включає демографічну, економічну і соціальну підсистеми, об'єднані спільністю трудової діяльності», а також як «ресурси праці, які визначають сукупність можливостей населення до активної трудової, підприємницької, інноваційної діяльності в комплексі з умовами та якістю їх використання у сфері праці» [1, с. 7-10]. О. Стефанишин запропонувала компонентну структуру людського потенціалу, серед яких вона виділяє такі компоненти: демографічні, духовно-інформаційні, екологічні, економічні, мотиваційні і освітні, а також компонента здоров'я [11, с. 12]. І. Мосійчук досліджувала ресурсний потенціал соціальної сфери України та економічний механізм його відтворення [12, с. 1].

Незважаючи на глибоке опрацювання, наявна наукова проблема залишається актуальною, оскільки ніхто з перерахованих вчених не визначав як саме впливають витрати на освіту на індекс людського потенціалу в Україні.

Методологія дослідження. На початку дослідження ми розглянемо основні проблеми фінансування соціальної сфери та проведемо аналіз видатків на освіту в Україні, далі користуючись показниками ІЛП в Україні та визначимо його зв'язок з зазначеними видатками та напрями розвитку людського потенціалу. Дослідження проводилось з використанням програми Gretl.

Результати.

1. Поняття та показники, що визначають рівень освіти в Україні

Освіта є ключовим елементом забезпечення сталого розвитку людського потенціалу. Охоплення дітей дошкільною та загальною середньою освітою дає змогу комплексно охарактеризувати їх можливості здобути повну середню освіту у закладах освіти різних рівнів, а також пройти соціальну адаптацію.

Система освіти складається із закладів освіти, наукових, науково-методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти. Видатки на освіту відносяться до поточних видатків бюджету. Законодавство України визначає необхідний обсяг бюджетних асигнувань на сферу освіти у розмірі не менше 10% від ВВП [13], проте, жодного разу, з моменту набуття незалежності Україні не вдалося вийти на такий рівень фінансування освіти.

Основними показниками розвитку освіти, які стимулюють людський розвиток і визначаються в Україні є [14]:

1) охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3-5 років (характеризує рівень соціалізації дошкільнят, що сприяє їх фізичному та психічному розвитку, надає досвід спілкування, забезпечує вироблення умінь, навичок, необхідних для подальшого навчання);

2) охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного (6-18 років) віку (показує рівень виконання державою гарантії на отримання дітьми повної середньої освіти, характеризує загальний розвиток дітей, їх здатність до професійного самовизначення та подальшого розвитку);

3) частка осіб із освітою не нижче рівня "базова вища" серед населення 25 років і старше (характеризує рівень професійно-кваліфікаційної підготовки населення);

4) середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше (найбільш узагальнена характеристика освітньої складової людського розвитку);

5) середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (характеризує загальний рівень якості шкільної освіти; розраховується як середній бал по всіх предметах та всіх учасниках тестування).

Для оцінки освіти Україні за вищеназваними показниками використовують індикатори, що розглядаються в таких аспектах: система освіти, освіта населення і оцінка системи освіти та самоосвіти, які представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

СИСТЕМА ІНДИКАТОРІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ [14, с. 28]

Аспект розгляду	Індикатор
Система освіти	Бюджетні видатки на освіту, у % до ВВП.
	Співвідношення загальних (сумарних) видатків бюджетів усіх рівнів на освіту з визначеними за соціальними стандартами, %.
	Забезпеченість учнів денних загальноосвітніх навчальних закладів обчислювальною технікою, одиниць на 10 тис. учнів.
	Забезпеченість студентів денної форми навчання вищих навчальних закладів обчислювальною технікою, одиниць на 10 тис. студентів.
	Частка денних загальноосвітніх навчальних закладів, що мають доступ до Інтернету, %.
Освіта населення	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3–5 років, %.
	Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку, %.
	Частка осіб із вищою освітою серед населення віком 25 років і старше
	Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше, років.
	Частка витрат на освіту у загальному бюджеті домогосподарств, %.
Оцінка системи освіти	Частка населення, яке скоріше або повністю задоволено своєю освітою,
	Частка населення, якому не вистачає можливості дати дітям повноцінну (бажану) освіту, %.
	Оцінка нинішнього стану системи освіти.

Аналіз показників дозволяє стверджувати, що система оцінка освіти в Україні ґрунтується на кількісних показниках, а якісні показники освіти здебільшого мають другорядне значення. Основою забезпечення відповідного рівня освіти в Україні є бюджетні видатки на освіту, динаміку яких ми і прослідкуємо за період з 2000 по 2013 рр.

2. Динаміка рівня видатків на освіту в Україні

У структурі видатків на соціально-культурні заходи провідне місце посідають видатки на освіту. Важливо зазначити, що практично кожна п'ята гривня з бюджету держави виділяється на дану сферу. У 2011 році видатки на освіту склали 86253,6 млн. грн., а у 2013 році – 105538,7 млн. грн., що на 19285,1 млн. грн. більше. Частка витрат на освіту у структурі ВВП становила у 2000 р. – 4,2 %, у 2010 р. – 7,4 %, у 2013 р. – 7,3% (державні та приватні витрати разом з урахуванням офіційних та неофіційних прямих платежів населення).

Основні показники видатків на освіту представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

ДИНАМІКА РІВНЯ ВИДАТКІВ НА ОСВІТУ В УКРАЇНІ ЗА ПЕРІОД 2000-2013 РР.

№ п/п	Рік	Загальні видатки бюджету, тис. грн.	Видатки на освіту		
			тис. грн.	%, у видатках	%, до ВВП
1	2000	48148,6	7085,5	14,7	4,2
2	2001	55528	9557,1	17,2	4,7
3	2002	60318,9	12269	20,3	5,4
4	2003	75792,5	14977,7	19,8	5,6
5	2004	102538,4	18333,2	17,9	5,3
6	2005	141989,5	26801,8	18,9	6,1
7	2006	175512,2	33785,0	19,2	6,2
8	2007	227638,3	44333,6	19,5	6,2
9	2008	312017,5	60959,4	19,5	6,4
10	2009	307399,4	66773,6	21,7	7,3
11	2010	377842,8	79826,0	21,1	7,4
12	2011	416853,6	86253,6	20,7	6,6
13	2012	335752,9	72680,4	21,6	7,0
14	2013	359044,5	75951,8	21,2	7,3

* розроблено автором за даними Державної служби статистики України

Проаналізувавши фінансування освіти в Україні за період 2000-2013 рр. можемо вказати на тенденцію зростання видатків на освіту. Щодо частки видатків на освіту у % до ВВП, її значення за 2000-2013 роки змінювалось теж в сторону збільшення - з 4,2% до 7,3%, найвищий показник був у 2010 році – 7,4%. Частка видатків на освіту до загальних видатків за досліджуваний період коливалася від 14,7 % у 2000 році до 21,2 % у 2013 році. Найвищий показник в 2009 році – 21,7%. Це свідчить про виконання державою своїх зобов'язань в сфері фінансування освіти.

3. Динаміка індексу розвитку людського потенціалу в Україні

Як зазначалось вище ІЛП, як підсумкова міра для оцінювання довготривалого прогресу людського розвитку публікується в спеціальному звіті ООН. На підставі цих звітів нами підсумовано динаміку ІЛП в Україні за період з 2000 по 2013 рік (табл.3).

З таблиці зрозуміло, що ланцюгові абсолютні відхилення мають зростаючий характер протягом 2000 — 2013 рр. від 0,045 до 0,01. А порівнюючи з 2000 роком базисні абсолютні відхилення мали зростаючий характер від 0,045 до 0,066. І найбільшим значенням є показник 2013 році. Відносне ланцюгове відхилення ІЛП мало спадаючий характер від 6,7% до 0,1 %. Вцілому спостерігався приріст показника, проте темпи приросту були досить незначні в 2013р, наприклад лише 0,1%. Найкращий темп зростання показника відносно попереднього року спостерігався в 2010р. – на 0.013 пункти або відповідно на 1,8%, далі показники хоч і незначно, але зменшувались.

4. Взаємозв'язок видатків на освіту на індекс розвитку людського потенціалу

Аналіз взаємозв'язку вищезазначених показників передбачає роботу з рядами динаміки. В даному випадку ряд динаміки представлений періодом з 2000 по 2013 р. Дані по видаткам на освіту за даний період як визначено в таблиці 3 відомі, проте ряд показників ІЛР – відсутні. Для глибокого аналізу даних показників нами проведено інтерполяцію ряду ІЛР, виходячи з того, що зміни, які відбувались в досліджуваний період виражають закономірність розвитку і є

відносно стійкими (див. табл. 4). Ніяких кризових явищ пов'язаних з досліджуваним періодом у розвитку людського потенціалу не відбувалось, а криза 2008-2009 років була економічною за своєю природою. Тобто застосування інтерполяції до ІЛР є виправданим, оскільки: 1) розвиток досліджуваного явища в цілому описується плавною кривою; 2) загальна тенденція розвитку явища не зазнала змін.

Таблиця 3

ДИНАМІКА ІЛП В УКРАЇНІ ЗА ПЕРІОД З 2000 ПО 2013 РР.

Роки	ВВП на душу населення за ПКС (дол.) 2011 р.	Значення ІЛП	Відхилення (+/-)		Відхилення (%)	
			До попередн. року	до 2000 р.	До попередн. року	до 2000 р.
2000	4,672	0.668	-	-	-	-
2005	7,210	0.713	0,045	0,045	106,7	106,7
2010	7,752	0.726	0,013	0,058	101,8	108,7
2011	8,102	0.730	0,004	0,062	100,5	109,3
2012	8,196	0.733	0,003	0,065	100,4	109,7
2013	8,215	0.734	0,01	0,066	100,1	109,9

* розроблено автором за даними доповідей про людський розвиток ПРООН

Інтерполяцію і екстраполяцію ряду динаміки можна проводити різними способами. Найпростішим способом є використання середніх характеристик досліджуваного ряду динаміки: середнього абсолютного приросту (при стабільних ланцюгових абсолютних приростах) і середнього коефіцієнта зростання (при стабільних темпах зростаючому). Однак визначення відсутніх рівнів ряду динаміки потребує аналітичного вирівнювання методом найменших квадратів (МНК), який дає більш точні результати.

Інтерполяція ІЛП проводилась нами на базі програми Gretl в 2 етапи: 1) до 2006 року, 2) до 2000 р. Отримавши показники видатків на освіту і ІЛП ми, з метою визначення специфікації моделі досліджуваних показників, відобразили їх графічно для моделювання тренду (рис. 1).

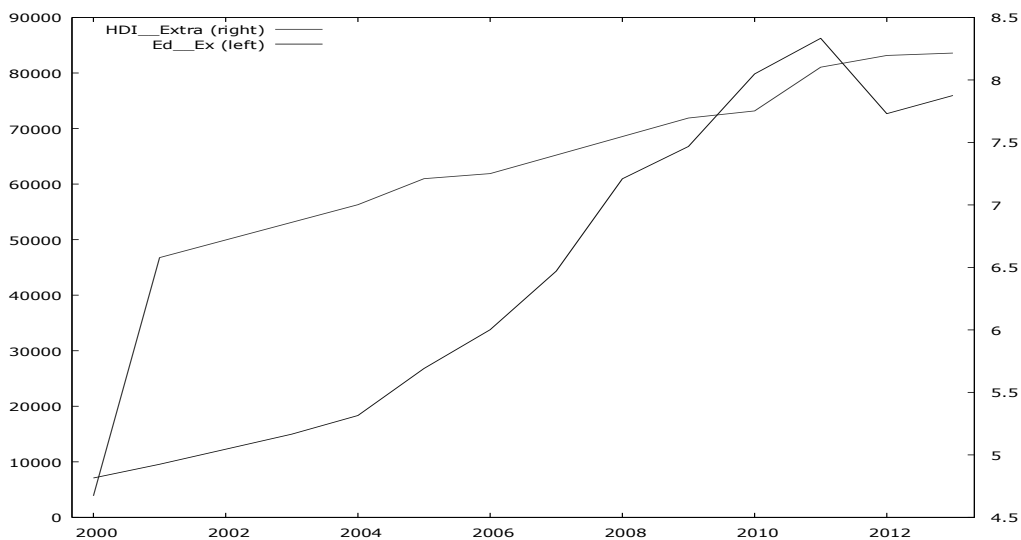

Рис. 1. ДИНАМІКА ІЛП (ЗВЕРХУ) ТА ВИДАТКІВ НА ОСВІТУ (ЗНИЗУ) З 2000 ПО 2013 Р.

* розроблено автором

Моделювання тренду дозволяє нам стверджувати, що трендовою моделлю для видатків на освіту є поліном другого порядку, який описується рівнянням.

$$y_t = a_0 + a_1t + a_2t^2 \quad (1)$$

Для відображення тренду ІЛП краще всього використати рівняння прямої:

$$y_t = a_0 + a_1t \quad (2)$$

Вибравши функцію тренду проведемо її оцінку за допомогою МНК. Суть даного методу полягає в знаходженні таких параметрів, при яких сума квадратів відхилень розрахункових значень ендogenous показника y від фактичних була б мінімальною: $\sum (y_i - \hat{y}_i) \rightarrow \min$

Модель ряду динаміки сформована МНК на основі даних про ІЛР за 2000-2013 рр. матиме вигляд: $y_t = 5,79 + 0,19t$. У цій моделі всі параметри значимі за t-критерієм при рівні значимості 1%. Модель в цілому також адекватна за F-критерієм Фішера при рівні значимості 1%. Таким чином дана модель може бути використана нами для подальшого прогнозування рівня розвитку ІЛР.

Для визначення рівня впливу витрат на освіту на ІЛР нами було побудовано модель впливу з використанням методу МНК, що має наступний вигляд:

$$y = 6,14 + 2,51e - 05x \quad (3)$$

Параметри даної моделі є значимими за t-критерієм Стюдента, а також модель є в цілому адекватною за F-критерієм Фішера (P-value(F) 0,000428)

Тобто, ми можемо використовувати дану модель для аналізу та подальших розрахунків, однак, оскільки коефіцієнт екзогенної змінної є значно меншим від нуля, що свідчить про те, що видатки на освіту не впливають на рівень ІЛР. Таким чином гіпотеза про суттєвий вплив державних видатків на освіту на ІЛР спростована. Тобто між досліджуваними показниками немає зв'язку, а отже в Україні видатки на освіту не впливають на рівень розвитку людського потенціалу. Це підтверджує тезу І.В. Мосійчук [12, с. 11] про те, що незважаючи на збільшення бюджетних видатків, ефективність використання цих коштів залишається вкрай низькою, а основні статті видатків бюджету спрямовані не на підвищення якості освіти, а на виплати зарплати й комунальні платежі (понад 70% фінансування).

Висновки. Людський потенціал є основою концепції людського розвитку. Для його розвитку необхідно відповідне інвестування. Трагування витрат на освіту, як витрат інвестиційного характеру відкрило нові перспективи в дослідження обґрунтованості таких витрат. В роботі ми намагались з'ясувати чи правдивою є теза про те, що зменшення державних видатків на освіту пов'язана зі зниженням її якості через вивчення взаємозв'язку видатків на освіту та розвитку людського потенціалу.

В результаті проведених досліджень нами з'ясовано, що сума державних видатків на освіту не впливає на індекс людського потенціалу, а отже, незважаючи на збільшення бюджетних видатків, вони не впливають на розвиток людського потенціалу в Україні. Це непрямо свідчить про неналежну ефективність використання коштів на освіту. Основні статті видатків бюджету спрямовані не на підвищення якості освіти, а на виплати зарплати й комунальні платежі. Таким чином ми вважаємо, що перехід на самофінансування в освіті не вплине на розвиток людського потенціалу, проте, за умови раціонального використання грошових коштів покращить якість освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Грішнова О. А. Людський розвиток: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2006. – 308с.
2. Skrzypek S.T. [1939], Pojecie kapitalu w literaturze, Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Dzial II – Tom XXVI – Zeszyt I, Towarzystwo Naukowe z zasilkiem Ministerstwa Wyznan Religijnych i Oswiecenia Publicznego, Drukarnia „Ekonomia”, Lwow
3. МСФО: точка зрения КПМГ. Практическое руководство по международным стандартам финансовой отчетности, подготовка КПМГ 2011/2012: пер с англ. - 8-е изд. - М.: Альпина Паблишер 2012. - с. 1248.
4. Бланк А.И. Управление использованием капитала. – К.: Эльга, 2002. – 656с.
5. Якуба К.І. Особливості інвестицій у людський капітал: методологічний аспект / К.І. Якуба // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. - 2013. - № 5. - С. 180-185.
6. Botsian, T.; Diachek, S. "Cost-benefit" analysis: defining the expediency of it application in CSR. Technology audit and production reserves, [S.l.], v. 1, n. 6(21), p. 33-37 // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://journals.urau.ua/tarp/article/view/38504>
7. Botsian, T. Utylitarystyczne podejście do oceny moralności społecznej odpowiedzialności biznesu// [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [http://eprints.zu.edu.ua/14495/1/Ternopil_Botsian2%20\(1\).pdf](http://eprints.zu.edu.ua/14495/1/Ternopil_Botsian2%20(1).pdf)
8. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці: Навч. посібник.-К.: Знання-Прес, 2000.-313с.
9. Беккер Г. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории : пер. с англ. Е. Батраковой, Р. Капелюшникова, О. Шибалкина и др. / Г. С. Беккер ; сост. научн. ред, послесл. Р.И. Капелюшиков, предисл. Н.И. Левина. – М.: ГУ-ВШЭ, 2003. – 672 с.

10. Богиня Д.П. Ментальний чинник усфері праці: проблеми теорії та практики /Д.П. Богиня, М.В. Семикіна. – [передмова І.Ф. Курас]. – Київ: «Шторм», 2003. – 382 с.
11. Стефанишин О. В. Людський потенціал економіки України: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 315 с.
12. Мосійчук І.В. Ресурсний потенціал соціальної сфери України та економічний механізм його відтворення: Автореф. дис.. к.е.н.:08.00.03/ НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. — К., 2015. — 23 с.
13. Закон України «Про освіту»: від 23.05.1991 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
14. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. – К.: 2013. - с. 50.

15.09.2015

УДК: 658.8:338.432:634/635

Гуменюк А.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
ПВНЗ «Європейський університет»

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ МАРКЕТИНГУ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Анотація. Розглянуто й обґрунтовано інноваційну функцію маркетингу як важливу складову підвищення його ефективності. Запропоновано схему трансформації наукових інноваційних розробок в овочепродуктовому підкомплексі та представлено основні види інновацій, що впроваджуються в овочівництві. Виокремлено головні завдання овочевої галузі в контексті інтегрованої ринкової інфраструктури.

Ключові слова: інновації, інвестиції, маркетингові дослідження, інформаційне забезпечення, інтегровані об'єднання.

РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ФУНКЦИИ МАРКЕТИНГА КАК ВАЖНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ЕГО ЭФФЕКТИВНОСТИ

Аннотация. Рассмотрено и обосновано инновационную функцию маркетинга как важную составляющую повышения его эффективности. Предложена схема трансформации научных инновационных разработок овощепродуктового подкомплекса и представлены основные виды инноваций, внедряемых в овощеводстве. Выделены главные задачи овощной отрасли в контексте интегрированной рыночной инфраструктуры.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, маркетинговые исследования, информационное обеспечение, интегрированные объединения.

DEVELOPMENT OF INNOVATION FUNCTION AS AN IMPORTANT COMPONENT MARKETING EFFECTIVENESS

Abstract. Considered and reasonably innovation function as an important component marketing effectiveness. The scheme of transforming scientific innovation in vegetable subcomplex and presented the main types of innovations that are introduced in vegetable production. Highlighted the main objectives of vegetable industry in the context of an integrated market infrastructure.

Keywords: innovations, investments, market research, information, integrated union.

Вступ. Орієнтація на інноваційний шлях розвитку, проголошена Концепцією економічної стабілізації і зростання в Україні, Законом України "Про інноваційну діяльність", вимагає від вітчизняних суб'єктів господарської діяльності докорінної перебудови всієї системи управління, створення на засадах сучасних концепцій маркетингу системи оперативного пошуку нових сфер і способів формування та реалізації власного інноваційного потенціалу. За цих умов закономірним є посилення інтересу вчених і практиків до теоретичних проблем розроблення ефективного організаційно-економічного механізму управління процесами інноваційного розвитку суб'єктів господарської діяльності у ринковому середовищі.

Значний внесок у дослідження теоретичних і методологічних проблем інноваційного розвитку аграрного сектору економіки зробили відомі вітчизняні вчені, такі як С.А.Володін, М.Ф.Кропивко, Ю.Я.Лузан, П.Т.Саблук, В.П.Ситник, О.Г.Шпикуляк та ін.

У межах інноваційної моделі розвитку підприємництва створюються оптимальні умови для запровадження інновацій і, таким чином, забезпечується прогресивний розвиток галузі, реалізується один із механізмів підвищення ефективності підприємницької діяльності [1, с. 61].